

МККК
менгерушісі

М.Б. Батқибекова
09.09.2023ж

2023-2024 оқу жылы
Ересек «Бәйшешек» тобы

Вариативтік компонент

Тәрбиешілер: Д.Тулепбаева

У.Токтыбаева

ВАРИАТИВТІ КОМПОНЕНТ

ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖЫЛДЫҚ ЖОСПАР

Ересек «Бәйшешек» тобы

Қазақтың ұлттық ойындары

№	Тақырыптар	Мақсаты	Сағат саны	Өткізілетін күні
1	Арқан тарту.	Бұл екі топқа бөлінген балалармен немесе екі баламен ойналады. Арқанның екі жағынан екі бала немесе екі топқа бөлінген балалар тартысады. Қай топ арқанды өз жағына тартып, алып келсе сол топ жеңіске жетеді. Екі бала тартысқанда қай бала өзіне қарай арқанды тартып екінші баланы құлатса, құламаған бала жеңіске жетеді.	1	01.09.2023ж
2	Сақина салу	Ойынға қатысушылар шеңбер бойынша қатарға отырады. Алақандарын бір - біріне қысып, қолдарын алдында, тізе үстінде ұстайды. Жүргізуші шеңбер ортасында тұрып, өз алақандар арасында сақинаны салып, өз алақандарымен сақинаны олардың алақандарын ашып салған сияқты боп, солай бүкіл қатысушыларды өтеді.	1	08.09.2023ж
3	Соқыртеке	Ойыншылар дөңгелене тұрады. Ортаға орамалмен көзі байланған адамды – «соқыртекені» шығарады. Шеңбер бойынша тұрған ойынға қатысушылар «соқыртекені» түрткілейді. Ол сол кезде түрткен ойыншыны ұстап алып, атын айтуға тиіс. «Соқыртекенің» тыныш тұрған ойыншыны да ұстап алуына болады. Ұсталынып қалған ойыншы «соқыртекеге» айналып, ойын жалғаса береді.	1	15.09.2023ж
4	Түйе мен бота	Ойын көгалды жерде немесе спорт залда өтеді. Балалардың санына шек қойылмайды. Бұл ойын орыс халқының «мысық-тышқан» ойынына ұқсас. Оның басқарушының нұсқауымен бір бала түйе болады, екіншісі ботаның роліне сайланады. Қалған ойыншылар өзара	1	22.09.2023ж

		қолдарынан ұстап, шеңбер бойына қатарға тұрады. Түйе шеңбердің сыртында, ал ботасы ішінде қалады. Түйе шеңбердің сыртында жүріп ботасына үйге жүр дейді. Бота жоқ, үйге бармаймын дейді. Түйе ботасын әкетпек болып қуа бастайды.		
5	Алтыбақан	Бұл – жас-тардың кешкілік бас қосып, ән айтып, домбыра тартып, қыздар, жігіттер болып айтысып, бір-бірімен әзілдесіп көңіл көтеретін ойын-сауығы. Қазір де үлкен тойларда алтыбақан құрылады. Алтыбақанды құру мынандай тәсілмен жүзеге асырылады	1	29.09.2023ж
6	Сақина салу	Бұл – қазақ халқының ерте заманнан келе жатқан дәстүрлі ойыны. Оны сақина салу, сақина тастау деп те айтады. Ойынға он –он бес адам қатысып, ортаға бір жігітті немесе бір қызды шығарып, қолына сақина ұстатады. Ойын ережесі бойынша қыз-жігіттер үйде дөңгелене отырып, екі алақанын бір-біріне қабыстырып алға созады. Ойынды жүргізушінің алақанындағы сақинаны кімге салса да өз еркі. Ол барлық адамдардың алақанына сақина салған болып шығысымен, «Тұр сақинам, тұр», — деп, немесе «Ақшамшығымды бер!» деп дауыстайды. Сол сәт сақина тасталған адам орнынан атып тұруға тиісті, «Сақина менде», — деп. Оны көршісі ұстап алмай қалса, жұрт алдында өз өнерін көрсетеді. Кейбір кітаптарда сақина тастау ақшамшық емес, ақшымшық деп те жазылып жүр.	1	06.10.2023ж
7	Ақсүйек	Ең алдымен, ойнаушылар өзара келісіп, жеңген топ үшін жұлде тағайындайды да, екі топқа бөлінеді. Топ басқарушылар ақсүйекті қайсысының лақтыратынын шешіп алу үшін кезектесіп таяқ ұстайды, таяқтың басына кімнің қолы бұрын шықса, сол ақсүйекті құлашы жеткенше лақтырады. Ақсүйек жерге түскеннен кейін ғана ойыншылар іздеуге шығады. Көмбеде топ басқарушылардан басқа ешкім қалмайды. Ақсүйекті тапқан ойыншы ешкімге білдірмей, көмбеге қашуға әрекет жасайды да, ал қарсыластары біліп қалса, қолма-қол тартып алуға тырысады. Сондықтан ақсүйекті	1	13.10.2023ж

		алдымен тауып алған топтың ойыншылары біріне-бірі лақтырып, көмбеге қай топтың адамы бұрын жеткізсе, сол топ ұтқан болады да, жүлдегер атанады. Келесі жолы ақсүйекті екінші топ лақтырады, сөйтіп ойын кезектесіп отырады.		
8	Сиқырлы таяқ	Ойнаушылар қол ұстасып, дөңгелене шеңбер жасап тұрады. Қолында таяғы бар ойын жүргізуші шеңбердің ортасына келеді де, ойынның тәртібін түсіндіреді. Ойнаушыларды бірден бастап түгел нөмірлеп шығады. Ойынның шарты бойынша ойын жүргізуші қолындағы таяғын шеңбердің ортасында тік ұстап тұрады да, бір нөмірді атап, таяқты қоя береді. Аталған нөмір таяқты жерге құлатпай ұстап қалуы керек, ал таяқты ұстай алмай құлатып алса, онда айып тартады, яғни көптің ұйғаруымен ортаға шығып, өнер көрсетеді.	1	20.10.2023ж
9	Аударыспақ	Ол – қазақ, қырғыз халықтарының арасында кең тараған ойын. Атқа мінген екі жігіт жекпе-жекке шығып, бірін-бірі аттан аударып тастауға тырысады. Аударыспаққа үлкен тойларда арнайы жүлде тағайындалады. Оған он сегіз жастан асқан қарулы жігіттердің қатысқаны жөн. Аударыспақ ойынының ережесі бойынша сайысқа қатысушылар салмақтарына қарай үш топқа бөлініп, күш сынасады. Ептілікті, күштілікті, тапқырлықты, батылдықты талап ететін спорттық ойын.	1	27.10.2023ж
10	Арқан тартыс	Бұл ойынның екі түрі бар. Біріншісі жазда көгал үстінде, екіншісі қыста қар үстінде ойналады. Жазда ойыншылардың саны 10 баладан көп болмаса, ой-ын қызықты болады. Ойынға ұзындығы 8-10 метрлік екі ұшы түйілген арқан әзірленеді. Оның тең ортасына белгі ретінде қызыл матаны байлап қояды. Ойынға қатысушы екі топтағылар өз жағында бойларына қарай сап түзеп, ойын бастауға белгі берілгенде арқанды өз жағына қарай тартады. Қыста он –он бес бала тартқанда үзілмейтін арқан таңдап алынып, үлкен адамның алақанының көлеміндей екі тақтайдың ортасынан өткізіліп, ортасына аққала үйіліп, екі жақ	1	03.11.2023ж

		оны өзіне қарай құлату үшін тартады.		
11	Айгөлек.	Оны қыз-жігіттер екі топқа бөлініп, қаз-қатар тұрып, бір-бірінің қолынан ұстап тұрып ойнайды. Бір топтың ойын бастаушысы: «Айгөлек-ау, айгөлек, айдың жүзі дөңгелек, бізден сізге кім керек?», деп сұрайды. Екінші топтың ойын бастаушысы: «Айгөлек-ау, айгөлек, айдың жүзі дөңгелек, сізден бізге Ақерке керек!», — деп, бір адамның атын атап шақырады да, аты аталған адам бар пәрменімен жүгіріп келіп, шақырған топтың тізбегін үзіп кетуге тырысады. Тізбекті үзіп кетсе, ол топтан қалаған адамын алып кетеді, үзе алмаса сол топта қалып қояды. Ойын екі жақтың бірінің адамдары таусылғанша жалғаса береді.	1	10.11.2023ж
12	Ұшты-ұшты	Ойын бастаушы оған қатысушыларды жаңылыстыру үшін тез-тез ұшатын, ұшпайтын заттарды араластырып айтады. Шарт бойынша ойнаушылар ұшатын заттарға ғана қолын көтеруге тиісті. Олар ұшпайтын затқа қолын көтеріп қалса, айыбына өз өнерін көрсетеді. Ойын бастаушы негізінен адамдарды былайша жаңылыстырады: — Ұшты, ұшты – тарғақ ұшты! (ұшады). — Ұшты, ұшты – жарғақ ұшты! (ұшпайды). — Ұшты, ұшты – тырна ұшты! (ұшады). — Ұшты, ұшты – тырма ұшты! (ұшпайды).	1	17.11.2023ж
13	Қыз қуу	Ол – ұлттық ат спорты ойыны. Қазір бұл ойынның ережесі жасалып, бір жүйеге келтірілді. Балалар қыз қуу жарысында ағаш атқа мініп бала айналып қайтатын жерге дейін алдында атпен шауып бара жатқан қызды қуып жетіп, оның бетінен сүйеге тиісті. Қуып жете алмаса, қайыра шапқанда қыз жігітті, оның атын қамшының астына алады.	1	24.11.2023ж
14	Ақсүйек	Бұл ойынның негізгі атрибуты - "ақ сүйек" болады, ол дегеніміз түйреуіш немесе доп. Ойын шарттары: Қатысушылар қолдарында "ақ сүйек" ұстаған жүргізушіге қарап, қатарға тұрады. Сөйтіп жүргізуші "ақ сүйекті" қатысушылардың басынан жоғары: "Ақ сүйек, көк сүйек, бізден сізге кім керек»	1	01.12.2023ж

		деп лақтырады. Ойынға қатысушылар сүйектің қайда түсетінін көрмейді. Жүргізушінің бұйрығымен олар негізгі атрибутты іздеп табуға тырысады. Ойында "сүйекті" жылдам тауып, жүргізушіге әкеліп берген адам жеңеді. Егер ойыншының қолындағы затты басқа қатысушы байқап, оған қолын тигізе алса, "сүйек" қайтарылып берілуі керек.		
15	Тақия тастамақ	Бұл ойын балаларда тапқырлықты, тез реакция мен алғырлықты дамытады. Ойын ережелері: Қолында бас киімі бар жүргізуші қатты дауыстап: "Тақия тастамақ. Шеңберге отырайық!»деп айтады. Қатысушылар шеңбер болып отырады. Осы уақытта жүргізуші асықпай шеңберді айналып жүріп, тақияны ойыншылардың біріне кигізеді. Сөйтіп ойыншылар жүргізуші отырған жерге дейін бір рет айналады. Ал тақияны тапқан ойыншы жүргізушіні қуып жетуге және оған бас киім киюге тырысады	1	08.12.2023ж
16	Түйме алу	Ойынға бір уақытта 5-6 бала қатысады. "Жылдам айналатын ойындар жинағының" авторы Эмма Степаненкова ойын басталар алдында балаларға ойын ережелерін біліп алуға кеңес береді. Ойын ережелері: Алаңда мәре және сәре сызығының жасалады. Жүргізуші алаңға көптеген монеталар (қиыршық тастар) салады. Қатысушылар СТАРТ сызығының бойында орналасады. Жүргізушінің белгісі бойынша олар тиіндерді іздеп, шаба бастайды. Ойында кім ең жылдам қашықтықты жүріп өтіп, көп тиын жинаса, сол жеңеді.	1	15.12.2023ж
17	Арқан тарту.	Бұл екі топқа бөлінген балалармен немесе екі баламен ойналады. Арқанның екі жағынан екі бала немесе екі топқа бөлінген балалар тартысады. Қай топ арқанды өз жағына тартып, алып келсе сол топ жеңіске жетеді. Екі бала тартысқанда қай бала өзіне қарай арқанды тартып екінші баланы құлатса, құламаған бала жеңіске жетеді.	1	22.12.2023ж
18	Сақина салу	Ойынға қатысушылар шеңбер бойынша қатарға отырады. Алақандарын бір - біріне қысып, қолдарын алдында, тізе үстінде ұстайды. Жүргізуші шеңбер ортасында тұрып, өз алақандар арасында сақинаны салып, өз алақандарымен	1	29.12.2023ж

		сақинаны олардың алақандарын ашып салған сияқты боп, солай бүкіл қатысушыларды өтеді.		
19	Соқыртеке	Ойыншылар дөңгелене тұрады. Ортаға орамалмен көзі байланған адамды – «соқыртекені» шығарады. Шеңбер бойынша тұрған ойынға қатысушылар «соқыртекені» түрткілейді. Ол сол кезде түрткен ойыншыны ұстап алып, атын айтуға тиіс. «Соқыртекенің» тыныш тұрған ойыншыны да ұстап алуына болады. Ұсталынып қалған ойыншы «соқыртекеге» айналып, ойын жалғаса береді.	1	05.01.2024ж
20	Түйе мен бота	Ойын көгалды жерде немесе спорт залда өтеді. Балалардың санына шек қойылмайды. Бұл ойын орыс халқының «мысық-тышқан» ойынына ұқсас. Оның басқарушының нұсқауымен бір бала түйе болады, екіншісі ботаның роліне сайланады. Қалған ойыншылар өзара қолдарынан ұстап, шеңбер бойына қатарға тұрады. Түйе шеңбердің сыртында, ал ботасы ішінде қалады. Түйе шеңбердің сыртында жүріп ботасына үйге жүр дейді. Бота жоқ, үйге бармаймын дейді. Түйе ботасын әкетпек болып қуа бастайды.	1	12.01.2024ж
21	Алтыбақан	Бұл – жас-тардың кешкілік бас қосып, ән айтып, домбыра тартып, қыздар, жігіттер болып айтысып, бір-бірімен әзілдесіп көңіл көтеретін ойын-сауығы. Қазір де үлкен тойларда алтыбақан құрылады. Алтыбақанды құру мынандай тәсілмен жүзеге асырылады	1	19.01.2024ж
22	Сақина салу	Бұл – қазақ халқының ерте заманнан келе жатқан дәстүрлі ойыны. Оны сақина салу, сақина тастау деп те айтады. Ойынға он –он бес адам қатысып, ортаға бір жігітті немесе бір қызды шығарып, қолына сақина ұстатады. Ойын ережесі бойынша қыз-жігіттер үйде дөңгелене отырып, екі алақанын бір-біріне қабыстырып алға созады. Ойынды жүргізушінің алақанындағы сақинаны кімге салса да өз еркі. Ол барлық адамдардың алақанына сақина салған болып шығысымен, «Тұр сақинам, тұр», — деп, немесе «Ақшамшығымды бер!» деп дауыстайды. Сол сәт сақина тасталған адам орнынан атып тұруға тиісті,	1	26.01.2024ж

		«Сақина менде», — деп. Оны көршісі ұстап алмай қалса, жұрт алдында өз өнерін көрсетеді. Кейбір кітаптарда сақина тастау ақшамшық емес, ақшымшық деп те жазылып жүр.		
23	Ақсүйек	Ең алдымен, ойнаушылар өзара келісіп, жеңген топ үшін жүлде тағайындайды да, екі топқа бөлінеді. Топ басқарушылар ақсүйекті қайсысының лақтыратынын шешіп алу үшін кезектесіп таяқ ұстайды, таяқтың басына кімнің қолы бұрын шықса, сол ақсүйекті құлашы жеткенше лақтырады. Ақсүйек жерге түскеннен кейін ғана ойыншылар іздеуге шығады. Көмбеде топ басқарушылардан басқа ешкім қалмайды. Ақсүйекті тапқан ойыншы ешкімге білдірмей, көмбеге қашуға әрекет жасайды да, ал қарсыластары біліп қалса, қолма-қол тартып алуға тырысады. Сондықтан ақсүйекті алдымен тауып алған топтың ойыншылары біріне-бірі лақтырып, көмбеге қай топтың адамы бұрын жеткізсе, сол топ ұтқан болады да, жүлдегер атанады. Келесі жолы ақсүйекті екінші топ лақтырады, сөйтіп ойын кезектесіп отырады.	1	02.02.2024ж
24	Сиқырлы таяқ	Ойнаушылар қол ұстасып, дөңгелене шеңбер жасап тұрады. Қолында таяғы бар ойын жүргізуші шеңбердің ортасына келеді де, ойынның тәртібін түсіндіреді. Ойнаушыларды бірден бастап түгел нөмірлеп шығады. Ойынның шарты бойынша ойын жүргізуші қолындағы таяғын шеңбердің ортасында тік ұстап тұрады да, бір нөмірді атап, таяқты қоя береді. Аталған нөмір таяқты жерге құлатпай ұстап қалуы керек, ал таяқты ұстай алмай құлатып алса, онда айып тартады, яғни көптің ұйғаруымен ортаға шығып, өнер көрсетеді.	1	09.02.2024ж
25	Аударыспақ	Ол – қазақ, қырғыз халықтарының арасында кең тараған ойын. Атқа мінген екі жігіт жекпе-жекке шығып, бірін-бірі аттан аударып тастауға тырысады. Аударыспаққа үлкен тойларда арнайы жүлде тағайындалады. Оған он сегіз жастан асқан қарулы жігіттердің қатысқаны жөн. Аударыспақ ойынының ережесі бойынша сайысқа қатысушылар	1	16.02.2024ж

		салмақтарына қарай үш топқа бөлініп, күш сынасады. Ептілікті, күштілікті, тапқырлықты, батылдықты талап ететін спорттық ойын.		
26	Арқан тартыс	Бұл ойынның екі түрі бар. Біріншісі жазда көгал үстінде, екіншісі қыста қар үстінде ойналады. Жазда ойыншылардың саны 10 баладан көп болмаса, ой-ын қызықты болады. Ойынға ұзындығы 8-10 метрлік екі ұшы түйілген арқан әзірленеді. Оның тең ортасына белгі ретінде қызыл матаны байлап қояды. Ойынға қатысушы екі топтағылар өз жағында бойларына қарай сап түзеп, ойын бастауға белгі берілгенде арқанды өз жағына қарай тартады. Қыста он –он бес бала тартқанда үзілмейтін арқан таңдап алынып, үлкен адамның алақанының көлеміндей екі тақтайдың ортасынан өткізіліп, ортасына аққала үйіліп, екі жақ оны өзіне қарай құлату үшін тартады.	1	23.02.2024ж
27	Айгөлек.	Оны қыз-жігіттер екі топқа бөлініп, қаз-қатар тұрып, бір-бірінің қолынан ұстап тұрып ойнайды. Бір топтың ойын бастаушысы: «Айгөлек-ау, айгөлек, айдың жүзі дөңгелек, бізден сізге кім керек?», деп сұрайды. Екінші топтың ойын бастаушысы: «Айгөлек-ау, айгөлек, айдың жүзі дөңгелек, сізден бізге Ақерке керек!», — деп, бір адамның атын атап шақырады да, аты аталған адам бар пәрменімен жүгіріп келіп, шақырған топтың тізбегін үзіп кетуге тырысады. Тізбекті үзіп кетсе, ол топтан қалаған адамын алып кетеді, үзе алмаса сол топта қалып қояды. Ойын екі жақтың бірінің адамдары таусылғанша жалғаса береді.	1	01.03.2024ж
28	Ұшты-ұшты	Ойын бастаушы оған қатысушыларды жаңылыстыру үшін тез-тез ұшатын, ұшпайтын заттарды араластырып айтады. Шарт бойынша ойнаушылар ұшатын заттарға ғана қолын көтеруге тиісті. Олар ұшпайтын затқа қолын көтеріп қалса, айыбына өз өнерін көрсетеді. Ойын бастаушы негізінен адамдарды былайша жаңылыстырады: — Ұшты, ұшты – тарғақ ұшты! (ұшады). — Ұшты, ұшты – жарғақ ұшты!	1	08.03.2024ж

		(ұшпайды). — Ұшты, ұшты – тырна ұшты! (ұшады). — Ұшты, ұшты – тырма ұшты! (ұшпайды).		
29	Қыз қуу	Ол – ұлттық ат спорты ойыны. Қазір бұл ойынның ережесі жасалып, бір жүйеге келтірілді. Балалар қыз қуу жарысында ағаш атқа мініп бала айналып қайтатын жерге дейін алдында атпен шауып бара жатқан қызды қуып жетіп, оның бетінен сүйеге тиісті. Қуып жете алмаса, қайыра шапқанда қыз жігітті, оның атын қамшының астына алады.	1	15.03.2024ж
30	Ақсүйек	Бұл ойынның негізгі атрибуты - "ақ сүйек" болады, ол дегеніміз түйреуіш немесе доп. Ойын шарттары: Қатысушылар қолдарында "ақ сүйек" ұстаған жүргізушіге қарап, қатарға тұрады. Сөйтіп жүргізуші "ақ сүйекті" қатысушылардың басынан жоғары: "Ақ сүйек, көк сүйек, бізден сізге кім керек» деп лақтырады. Ойынға қатысушылар сүйектің қайда түсетінін көрмейді. Жүргізушінің бұйрығымен олар негізгі атрибутты іздеп табуға тырысады. Ойында "сүйекті" жылдам тауып, жүргізушіге әкеліп берген адам жеңеді. Егер ойыншының қолындағы затты басқа қатысушы байқап, оған қолын тигізе алса, "сүйек" қайтарылып берілуі керек.	1	22.03.2024ж
31	Тақия тастамақ	Бұл ойын балаларда тапқырлықты, тез реакция мен алғырлықты дамытады. Ойын ережелері: Қолында бас киімі бар жүргізуші қатты дауыстап: " Тақия тастамақ. Шеңберге отырайық!»деп айтады. Қатысушылар шеңбер болып отырады. Осы уақытта жүргізуші асықпай шеңберді айналып жүріп, тақияны ойыншылардың біріне кигізеді. Сөйтіп ойыншылар жүргізуші отырған жерге дейін бір рет айналады. Ал тақияны тапқан ойыншы жүргізушіні қуып жетуге және оған бас киім киюге тырысады	1	29.03.2024ж
32	Түйме алу	Ойынға бір уақытта 5-6 бала қатысады. "Жылдам ойналатын ойындар жинағының" авторы Эмма Степаненкова ойын басталар алдында балаларға ойын ережелерін біліп алуға кеңес береді. Ойын ережелері: Алаңда мәре және сәре сызығының жасалады. Жүргізуші алаңға	1	05.04.2024ж

		көптеген монеталар (қиыршық тастар) салады. Қатысушылар СТАРТ сызығының бойында орналасады. Жүргізушінің белгісі бойынша олар тиіндерді іздеп, шаба бастайды. Ойында кім ең жылдам қашықтықты жүріп өтіп, көп тиын жинаса, сол жеңеді.		
33	Теңге алу	Теңге алу – жерге тасталған теңгелерді атпен өтуден бұрын, оларды арнайы құралмен жинау. Бұл ойын аттың дәлдігін және тепе-теңдігін көрсетеді. Теңге алу – ұлттық спорттың ерекше түрі, ол көне дәстүрлер мен құндылықтарды сақтауға	1	12.04.2024ж
34	Тоғызқұмалақ	Стратегиялық ойындардың бірі. Ол логикалық ойлауды және жоспарлауды талап етеді. Ойынның мақсаты – қарсыластың барлық құмалақтарын өз жағына жинау. Бұл ойынның тарихы терең және ол көшпенді халықтың интеллекті мен стратегиялық ойлау қабілеттерін көрсетеді.	1	19.04.2024ж
35	Асық ойындары	Балалар мен жастар арасында танымал ойын. Олар физикалық белсенділікті, реакция жылдамдығын және шапшаңдықты дамытуға көмектеседі. Асық ойындарының әртүрлі түрлері мен әдістері бар, және олар әрбір өңірде өзіндік ерекшеліктерімен ойналады.	1	26.04.2024ж
36	Тақия тастамақ	Бұл ойын балаларда тапқырлықты, тез реакция мен алғырлықты дамытады. Ойын ережелері: Қолында бас киімі бар жүргізуші қатты дауыстап: " Тақия тастамақ. Шеңберге отырайық!»деп айтады. Қатысушылар шеңбер болып отырады. Осы уақытта жүргізуші асықпай шеңберді айналып жүріп, тақияны ойыншылардың біріне кигізеді. Сөйтіп ойыншылар жүргізуші отырған жерге дейін бір рет айналады. Ал тақияны тапқан ойыншы жүргізушіні қуып жетуге және оған бас киім киюге тырысады	1	03.05.2024ж

